

Ovaj interdisciplinarni pristup promišljanju i vrednovanju ostavštine Ljubomira Marakovića značajan je i hvalevrijedan doprinos humanističkoj znanosti, koji je s pravom dobio i svoj zbornik. Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, koji je organizirao simpozij u suradnji s Institutom Fontes Sapientiae, na taj se način odužio ovom istaknutom čovjeku koji je bio i vrijedan katolički aktivist. Hrvatska intelektualna javnost dočekala bi s oduševljenjem više ovakvih susreta, kao i zbornika koji ih prate. Na pragu ulaska Hrvatske u šire europske asocijacije, bili bi dobar način za podizanje svijesti o vrijednostima domaće baštine i njezinim zaslužnim pojedincima. Naslijede koje su ostavili obavezuje nas da ga čuvamo i promičemo — za generacije koje dolaze. Zbornik *Katolicizam, modernizam i književnost* u tom je smislu ispunio svoju zadaću.

Dobrila Zvonarek

Damir Zorić, *Etnografije hrvatskih misionara*, Matica hrvatska, Zagreb, 2011., 182 str.

Prošle godine izišla je vrlo zanimljiva knjiga Damira Zorića o etnografiji hrvatskih misionara. Njezin naslov pobuđuje zanimanje jer pojam »misionar« u našem duhu najprije i gotovo jedino budi sliku čovjeka koji naviješta Evandjelje u poganskim krajevima. To je čovjek koji s Biblijom u ruci, katekizmom pod pazuhom i škropilom u drugoj ruci ide iz mjesta u mjesto, naviješta Radosnu vijest i krštava. Misionari su odlazili u daleke krajeve da bi širili Radosnu vijest i tako ispunjali Isusov nalog dan apostolima: *Podite po svem svijetu, propovijedajte evandjelje svemu stvorenu.*¹ Zato ne čudi da je takva slika misionara bila prisutna u duhu europskoga vjernika koji je molio za misije i nastojao pomoći misionare svojim prilozima.

1 Mk 16, 15.

No, može li misionar naviještati Evandjelje ljudima u dalekim krajevima ako ne nauči njihov jezik, ako ne razumije njihove običaje, ako ne živi zajedno s njima? Budući da su živjeli s tim ljudima, misionari su učili njihov jezik, uočavali njihove običaje, naviještali Evandjelje i o svemu tome pisali. Tako su svoj misionski rad učinili bliskijim i zanimljivijim onima koji su im pomagali i bili svojevrсна logistika, uglavnom u dalekoj Europi.

Autor ove knjige, povjesničar Damir Zorić, premda je kako sam piše »duži niz godina vezan uz sasvim drugo područje rada«², našao je vremena za pisanje o onome što je itekako važno u životu jednoga misionara — uočavanje i proučavanje svagdanjega života naroda kojemu je došao navijestiti Evandjelje. Dapače, etnologija kao znanost, piše autor, ima svoje podrijetlo »u izvješćima misionara iz Novoga svijeta, u kojima su oni zabilježili svoja zapažanja o etnikulturnim razlikama i sličnostima u običajima, jezicima, vjerovanjima i kulturi novootkrivenih plemena i naroda u odnosu i usporedbi s europskim kulturama.«³

U naslovu *Isusovci i etnologija* autor ističe misije kao važnu dimenziju isusovačkoga reda u Katoličkoj crkvi. Prvi i ujedno najveći misionar Družbe Isusove, sv. Franjo Ksaverski, otišao je u misije na samim počecima Družbe. Nakon njega isusovci su sustavno izgrađivali svoje misije, a on je postao uzor i utroput svim kasnijim generacijama misionara isusovaca koji su iz Europe svakamo kretali. U susretu s ljudima u dalekim krajevima učili su od njih njihov jezik i kulturu kako bi im mogli što lakše i jednostavnije prenijeti Radosnu vijest zbog koje su se i zaputili u njihove zemlje. O tome autor knjige piše: »Jednom riječju, isusovci su odigrali jednu od najvažnijih uloga u istraživanju novootkri-

2 D. Zorić, *Etnologija hrvatskih misionara*, Matica hrvatska, Zagreb, 2011., str. 5.

3 Isto, str. 5.

venih zemalja, naroda i kultura. Školovanjem temeljito pripravljeni, opremljeni za ono doba jedinstvenom znanstvenoistraživačkom metodologijom i instrumentarijem, isusovci su, ma kamo došli, pomno bilježili svoja zapažanja o novoj sredini, njezinim prirodnim i kulturnim obilježjima. Dakako da je takav isusovački pristup misijskom djelovanju od misionara posredno stvarao i etnografa, lingvistu, gramatičara, geografa.⁴ Dovoljno je spomenuti misionara Roberta de Nobilija u Indiji, Mattea Riccija u Kini, Adama Schalla von Bella nakon njega te Paragvajске redukcije da se uoči misionarski polet koji je bio prisutan u Družbi Isusovoj.

Isusovci su zaslužni, piše autor, i za samo oblikovanje etnologije kojoj su dali ime i definiciju. Za to je posebno zaslužan slovački isusovac Adam Franjo Kollár. To je učinio tek nakon ukinuća Družbe (1773.) kada je postao knjižničar Bečke dvorske knjižnice.

U naslovu *Isusovci i etnologija u Hrvata* autor piše kako su balkanske zemlje, a time i dio hrvatskih zemalja, bile pod vlašću Turaka i samim time misijski krajevi. Tu su misionirali i isusovci, domaći sinovi, kao što su A. Komulović, J. Habledić i I. Mulih te zapisivali svoje utiske i običaje ljudi u krajevima kroz koje su prolazili, što je kasnije poslužilo etnološkoj znanosti. Na doprinose hrvatskih isusovaca etnologiji upozorili su profesori M. Gavazzi i M. Sabolović.

Autor ističe brojne isusovce koji su u »Staroj družbi«, dakle prije ukinuća, otišli u misije i čija djela nisu još do kraja obrađena. Ovdje će se spomenuti samo Ivan i Nikola Ratkaj, Ferdinand Konščak i Nikola Plantić.

U »Novoj družbi«, nakon uspostave 1814., u našim su krajevima misionirali talijanski isusovci. Među njima se ističu Vincenzo Basile i Antonio Ayala koji su u svojim izvješćima opisivali razne običaje

među Hrvatima što su ih zapažali napose prolazeći istočnom Hercegovinom.

Tematsku cjelinu *Etnološki prinosi isusovačkih misionara u Indiji u prvoj polovici 20. stoljeća* autor prikazuje u poglavljima *Misije u Bengaliji, Naši misionari u Bengaliji, Misionarska periodika, Etnografski muzej Družbe Isusove i Donacije zagrebačkom Etnografskom muzeju*.

U današnjem Zapadnom Bengalalu ili Bengaliji (uvriježio se stari naziv) djelovao je lijep broj isusovaca iz Hrvatske provincije Družbe Isusove koja je nekoć »pokrivala« sve republike bivše Jugoslavije. Među njima je bilo i Slovenaca. Onoj jedanaestorici treba dodati i posljednjega misionara, Slovenca Jožu Cukalea. Oni su utkali svoje živote u to misijsko područje i tek kad se ode u Zapadni Bengal, može se vidjeti i čuti što su značili.

Misionarska periodika, napose časopis *Katoličke misije*, odigrala je veliku ulogu u promicanju misijskoga duha. O isusovcu A. Vizjaku autor piše: »U misionarskoj je periodici opisao cijeli niz razolikih običaja, društvene institucije, prikupio velik broj domorodačkih priča, legendi, bajki, poslovice i izreka, i to ne samo iz Bengalije nego i s Himalaje.«⁵

U podnaslovu *Etnografski muzej Družbe Isusove* autor piše kako su misionari slali iz misija zanimljive predmete koji bi prilikom izložbi mogli popularizirati misijsko djelo. Tako je u Zagrebu u rezidenciji Družbe Isusove u Palmotičevoj osnovana »Misijska zbirka«. Zbirku je uredio i za nju bio odgovoran etnolog isusovac Tomo Marković. Za tu zbirku, bengalsku, najviše je stvari pribavio pater A. Vizjak. Ta je zbirka zatvorena 1938. Veći je dio propao ili mu se zagubio svaki trag. Stotinjak predmeta još se i danas čuva u zgradi na Fratrovcu, a dio je sačuvan u Etnografskom muzeju u Zagrebu kojem su ga isusovci poklonili

4 Isto, str. 19.

5 Isto, str. 46.

za Izvaneuropsku zbirku, o čemu autor piše u podnaslovu *Donacije zagrebačkom Etnografskom muzeju*.

Postojala je i sudanska zbirka za koju su najviše predmeta pribavili Bernardo Kohenen i Stjepan Mlakić, svećenici kongregacije Sinovi Presvetog Srca koja je bila izrazito misionarski usmjerena.

Temu *Prilozi za nova poglavlja hrvatske afrikanistike* autor prikazuje u poglavlju *Dragutin Lerman — prvo poglavlje hrvatske afrikanistike*. Predstavlja D. Lermana kao prvoga hrvatskog istraživača u afričkome Kongu. U Etnografskom muzeju u Zagrebu čuvaju se njegove zbirke s otprilike 500 predmeta. Tom zbirkom Lerman je »položio temelj izvaneuropskoj etnologiji u nas.«⁶

U poglavlju *Braća Seljan — drugo poglavlje hrvatske afrikanistike* autor prikazuje karlovčane Mirka i Stevu Seljana koji su »ispisali drugo veliko poglavlje hrvatske afrikanistike.«⁷

Pod podnaslovom *Književni prilozi hrvatskoj afrikanistici u prvoj polovici 20. stoljeća* ukazuje na putopise književnika Frana Mažuranića po Kamerunu koje je objavila Matica hrvatska 1927. godine. Tim književnim priložima pripada i putopisna proza Vladimira Nazora po Egiptu.

U sljedećoj cjelini, *Misionarski prilozi hrvatskoj afrikanistici u prvoj polovici 20. stoljeća*, autor piše o već spomenutim misionarima Bernardu Kohenenu, Stjepanu Mlakiću i Serafinu Tvrtkoviću, svećenicima kongregacije Sinovi Presvetog Srca.

Pod podnaslovom *Etnografska zbirka predmeta iz Afrike* autor ukazuje na »put misionarskih donacija od Sudana i Bengalije do Etnografskog muzeja u Zagrebu.«⁸

U poglavlju *Misionarski i književni prilozi hrvatskoj afrikanistici od druge polovice 20. stoljeća* autor ukazuje na broj-

ne misionare i misionarke koji su od Drugoga svjetskog rata, napose od pedesetih godina prošloga stoljeća, djelovali u Africi. Tu se posebno ističu franjevci iz Bosne i Hercegovine te franjevci Splitske i Zadarske provincije. Bilo je također i misionara iz drugih redovničkih zajednica i biskupijskih svećenika. Također, brojne članice ženskih redovničkih zajednica djeluju kao misionarke.

Pod naslovom *Bernardo Kohenen — misionar, etnolog i jezikoslovac među Šilucima* autor prilično iscrpno opisuje rad toga misionara, njegovu *Etnografsku zbirku* i *Pisana djela*. To ne čudi jer je on doista prvi potanko prikazao život i običaje toga sudanskog plemena što su zamijetili i svjetski poznati autoriteti koji su citirali njegove priloge. S pravom se može nazvati ocem šilučke pismenosti.

U poglavlju *Odnos dviju kultura (Europa i Afrika)* piše o Kohenenovim iskustvima odnosa kulture s kojom misionar dolazi i one koju nalazi kod urođenika. Piše također o plemenu *Nueri* koje je živjelo na području Gornjega Nila. Posebno su zanimljivi podnaslovi *Šilučke pjesme* i *Opis šilučkoga lova*.

U posljednjoj cjelini *Etnografije Konščakovih Indija* autor piše o ovome misionaru isusovcu koji je »još za života diljem učene Europe postao slavan po svojim istraživanjima, opisima i zemljovidima Kalifornijskoga zaljeva i Dnje Kalifornije gdje je kao misionar djelovao od 1731.«⁹

Knjiga D. Zorića vrijedan je dokument o hrvatskoj etnografiji uopće, posebno udjelu hrvatskih misionara u njoj. Ona je dokaz koliko su misionari bili otvoreni i zauzeti u svemu što se odnosi na čovjeka. Uz naviještanje Radosne vijesti bavili su se školstvom, graditeljstvom, liječenjem i humanitarnom skrbi, botanikom i lingvistikom, etnologijom i kartografijom. Knjiga je svojevrsna pista za daljnja polijetanja u istraživanju ovoga

6 Isto, str. 68.

7 Isto, str. 69.

8 Isto, str. 94.

9 Isto, str. 144.

širokog polja, kao što je i sam autor istaknuo u predgovoru: »Ovaj prikaz može biti tek poticaj, polazište i smjerkaz na putu kojim bi trebalo krenuti da se dovrši cjelina.«¹⁰ Nadamo se da i hoće. Hrvatski su misionari uložili svoje živote i ostavili neizbrisive tragove u dalekim misijskim zemljama. Uskoro bi trebali početi i procesi beatifikacije za neke od njih, primjerice, za isusovca p. Antu Gabrića koji je svoj život uložio u bengalsku misiju. Za njega je P. C. Mathew, njegov indijski provincijal, provincijal Kalkutske provincije, kad je p. A. Gabrić preminuo, rekao: »Otac Ante Gabrić bio je najsjajnija zvijezda koja se pojavila na misionarskome obzorju u Zapadnoj Bengaliji.« Sve to može biti poticajem u popunjavanju mozaika hrvatske etnologije.

Mirko Nikolić

Alfred Schneider, *Andeo će moj ići pred tobom*, FTIDI, Biblioteka Radost i nada, knjiga 58, Zagreb 2011, 256 str.

U jubilarnoj pedesetoj godini svećeništva, nakon objavljivanja niza djela fundamentalne i dogmatske teologije, isusovac Alfred Schneider u osamdesetoj godini života čitalaštvu daruje ovu osobnu škrinjicu neprocjenjivog blaga proizašlog iz vlastitog iskustva susreta i življenja s Gospodinom i svojim anđelom.

Kako sam autor napominje, ove stranice pisao je sebi, »a pisao je zato da otme zaboravu svjetlo koje mu je darovano odozgo, u zvjezdanim trenucima molitve«. Postajemo svjesni da on s nama dijeli vlastitu intimu prijateljstva sa Stvoriteljem, i sama ta činjenica nas povlači u dubine srca, vlastitog bića, prebogatu stvarnost onostranosti; svi horizonti šire se trenutačno, svjetlosnom brzinom, kako Duh hoće i vodi, a koliko se u povjerenju prepuštamo. Razum,

osjećaji, slobodna volja, mašta, imaginacija — sve je u igri, susretu koji prelazi iz oblika u oblik.

No ipak je svaki doživljaj, svako zapisano iskustvo konkretno, rekli bismo označeno imenom i prezimenom: stvarnim mjestom i datumom, ljudima i okolnostima — od Varaždinskih toplica, došašća 1992, do Đakova u kolovozu 2008. godine. To je i smisao autorova objavljivanja — potaknuti čitatelja da prepozna poziv na konkretnost vlastitog putovanja, avanture s Gospodinom.

Put Alfreda Schneidera obilježava milosni susret s anđelom, po kojem je i ova knjižica dobila ime, te ustrajna molitva u oslušivanju. Slijede »razdoblja« u kojem pozornost posvećuje Duhu Svetom, euharistiji, suputnicima te prijelazu u adoraciji na »drugu obalu«. Pregršt bisera, duhovnih strelica koje bude susret s Gospodinom i ohrabruju na odvažnost da budemo slobodni, prepustimo se Gospodinu koji u darivanju ne prestaje iznenadivati i radovati.

Zapisana iskustva su kratka, svojim stilom ne opterećuju niti zamaraju čitatelja. Svako je poglavlje spoj iskustvenih doživljaja prožetih i emocijama, i razumskim promišljanjima, ili preciznije rečeno prosvjetljenjima, odgovorima na pitanja, sumnjom, vaganjem i pročišćavanjem odluka, obogaćeno bogatom imaginacijom. Iskustva kako komunicirati s anđelom, kako tumačiti Isusove riječi upućene meni osobno, kako prepoznati i biti siguran u prisutnost i djelovanje Duha Svetoga, kako živjeti euharistiju... Bližnji, patnja, smrt, radost, prijateljstvo, klanjanje neizmjerom — samo su dio ovdje pohranjenog blaga, svakome nadohvat ruke i srca kao poticaji na putu k vječnom cilju kojem je čovječanstvo zapućeno. »Srce pjeva *Abba, abba, abba*. Oslušivati zov s druge obale, to je moj posljednji zadatak. Sve dok ne stignem onamo.«

Sebastian Šujević

10 Isto, str. 6